

foto: BC Gov Photos

VERSCHILLEN DIE HET VERSCHIL MAKEN.

Onderzoek naar de impact van groepssamenstelling op leerervaringen van kansarme meisjes

Deelname aan sport kan zowel een positieve als negatieve impact hebben op de psychosociale ontwikkeling van jongeren. Vooral voor jongeren uit kansarme milieus wordt sport meer en meer gezien als een laagdrempelige context waaruit deze jongeren allerlei positieve sociale en psychologische voordelen kunnen halen. Maar is dit wel altijd zo?

Minder dan andere jeugd zouden jongeren uit kansarme milieus kunnen profiteren van het positieve wat onderwijs, vrije tijd en het gezinsleven te bieden hebben. Veel vaker worden ze er immers geconfronteerd met negatieve ervaringen zoals uitsluiting, discriminatie en gevoelens van mislukking. Sportprojecten naar kansarme groepen, en onderzoek naar 'of' en 'hoe' deze projecten werken, blijken zich echter voornamelijk te richten tot jongens. De marginalisatie van meisjes en vrouwen in zowel sportinitiatieven voor kansengroepen als sportgerelateerd onderzoek hangt deels samen met het feit dat mannen en jongens nog steeds in grotere getale aan sport in georganiseerd verband doen. Jongens en mannen sporten in vergelijking met meisjes en vrouwen gemiddeld veel frequenter, voor langere periodes en vaak ook meer in competitieve settings.

De impact van sport

Onderzoek suggereert dat sport op zich geen positieve ontwikkelingsuitkomsten creëert. De vaak gehoorde refreintjes 'sport bouwt karakter' of 'sporten is goed voor de morele ontwikkeling' moeten dus sterk genuanceerd worden. De mate waarin sport een positieve impact zou kunnen hebben, hangt sterk af van de context in dewelke

sport aangeboden en beoefend wordt. Een van die contextuele factoren is de groepsamenstelling. Het is de groep waarin iemand sport die mee bepaalt of iemand positieve of negatieve ervaringen heeft. Sterker nog; het is de groepssamenstelling die er mee voor kan zorgen dat iemand beslist om zich in te schrijven in een sportclub. Of juist niet. Het is de groep die soms ook doorslaggevend is voor het beëindigen van het sporten. Hoewel groepssamenstelling een belangrijke invloed zou kunnen hebben, is deze binnen sportonderzoek nog maar zelden onderzocht.

Naar een beter begrip

Om meer inzicht te krijgen in de relatie tussen groepssamenstelling en psychosociale ontwikkelingsuitkomsten vulden 200 jonge vrouwen (10-24 jaar) de 'Youth Experience Survey for Sport' (YES-S) in. Deze vragenlijst werd speciaal ontwikkeld voor de sport en omvat 37 stellingen verdeeld over 5 subschalen: (1) persoonlijke en sociale vaardigheden (bijvoorbeeld: ik ben beter geworden in het delen van verantwoordelijkheid), (2) cognitieve vaardigheden (bijvoorbeeld: ik verbeterde mijn creatieve vaardigheden), (3) vooropstellen van doelen (bijvoorbeeld: ik observeerde hoe anderen problemen oplossen en leerde hieruit), (4) nemen van sportinitiatief (bijvoorbeeld: ik leerde mijn aandacht te focussen) en (5) negatieve ervaringen (bijvoorbeeld: door andere jongeren uit deze activiteit ben ik

gestart met het drinken van alcohol of het gebruiken van drugs). Voor iedere stelling diende de respondent op een 4-puntenschaal aan te kruisen of die 'helemaal niet' of 'helemaal wel' waar was voor haar. Bijkomend werd informatie ingewonnen over de socio-economische en migratieachtergrond van de deelnemers (nationaliteit, opleiding en gezinssamenstelling) en hun deelname aan andere vormen van georganiseerde vrije tijd. Ongeveer de helft (51,4%) van onze respondenten volgt technisch of beroepsgeïntereerd secundair onderwijs. Een vijfde van onze populatie (20,1%) heeft een migratieachtergrond. De meeste deelnemers met een migratieachtergrond komen uit Marokko, Polen, Turkije of Italië. Iets meer dan een derde (13,1%) van al onze respondenten woont niet bij de beide biologische ouders.

Om de relatie tussen leerervaringen van deelnemers en de groepssamenstelling waarin ze sporten te onderzoeken, is gebruikgemaakt van multilevelanalyse die rekening houdt met verschillende aggregatieniveaus. Kort samengevat biedt deze techniek de mogelijkheid om de leerervaringen (afhankelijke variabelen) op individueel niveau te analyseren en rekening te houden met de samenstelling van de groep mede-deelnemers (de peergroep) binnen sportteams/-groepen (geclusterde data). Aan de hand van deze techniek is het dus mogelijk om de mate waarin de leerervaringen onderling verschillen (variantie van de afhankelijke variabelen) op te splitsen in meerdere delen: een deel dat toegeschreven wordt aan verschillen in individuen (micro-niveau) en een deel dat toegeschreven wordt aan verschillen in teams (in dit geval het macroniveau). De analyses zijn uitgevoerd met behulp van het computerprogramma Mlwin 2.30. Concreet gingen we na wat de invloed is van de specifieke samenstelling van de groep mede-deelnemers op de leerervaringen van individuele deelnemers vanuit de volgende perspectieven:

foto: Omega Man

- **Gezinssamenstelling:** het percentage deelnemers dat niet bij de beide biologische ouders woont
- **Migratieachtergrond:** het percentage deelnemers met een migratieachtergrond
- **Opleiding:** het percentage deelnemers dat technisch of beroepsgeïntereerd secundair onderwijs volgt

Bovendien gingen we na of er interactie-effecten werden gevonden. Het gaat dan om de vraag of groepssamenstellingseffecten steeds op identieke wijze uitpakken voor te onderscheiden categorieën van deelnemers, of dat het effect bijvoorbeeld voor deelnemers die bij beide biologische ouders wonen anders uitpakt dan voor deelnemers die niet bij hun biologische ouders wonen (niet-intacte gezinnen), afhankelijk van de eigen positie binnen hun team. Er werd met andere woorden nagegaan of het behoren tot de meerderheid of minderheid in een team op basis van de eigen socio-economische positie en migra-

tieachtergrond van een deelnemer een effect had op haar gerapporteerde leerervaringen. Binnen de analyses zijn de interacties berekend tussen de individuele gezinssamenstelling en het aandeel deelnemers in een team uit een niet-intact gezin, het individueel secundair opleidingsniveau en het aandeel deelnemers dat technisch of beroepsgeïntereerd secundair onderwijs volgt in een team, en de individuele migratieachtergrond en het aandeel deelnemers met een migratieachtergrond in een team. Kortom, een interactie-effect geeft weer of het hebben van een specifiek kenmerk (bijvoorbeeld een migratieachtergrond) een versterkend of verzwakkend effect heeft ten aanzien van leerervaringen in functie van de groep (aandeel meisjes met een migratieachtergrond) waarin er gesport wordt.

Is sporten in groep voor iedereen even voordelig?

Om de resultaten van dit onderzoek overzichtelijk te houden, zijn de gegevens over

Tabel 1. Resultaten van een multilevel-regressieanalyse naar de relatie tussen de groepssamenstelling van een team en leerervaringen.

Kenmerken van de deelnemers en het team	Persoonlijke en sociale vaardigheden	Cognitieve vaardigheden	Doelen stellen	Initiatief
<i>Regressiecoëfficiënten</i> Intercept	2.618	1.865	2.654	3.541
Secundair opleidingsniveau van het team ¹	0.004	0.007	0.007	n.s.
Secundair opleidingsniveau op individueel niveau (ref = Academisch)	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Team * Secundair opleidingsniveau op individueel niveau				-0.008
Migratieachtergrond van het team ²		0.006		
Migratieachtergrond op individueel niveau (ref = Belg bij geboorte)		n.s.		
Gezinsamenstelling van het team ³	n.s.		-0.013	n.s.
Gezinsamenstelling op individueel niveau (ref = intact gezin)	-0.426		-0.816	n.s.
Team * Gezinsamenstelling op individueel niveau	0.028		0.059	0.022

n.s. = niet significant | regular: $p < .05$ | vet: $p < .001$ percentage deelnemers uit een team die technisch of beroepsgeïntereerd secundair onderwijs volgen percentage deelnemers uit een team met een migratieachtergrond³ percentage deelnemers uit een team die niet bij hun beide biologische ouders wonen

het aantal deelnemers en de kenmerken waarop in de analyses werd gecontroleerd (onder andere het type van sport) achterwege gelaten. Ook de resultaten voor de negatieve ervaringen worden niet weergegeven, omdat er voor deze subschaal geen relatie gevonden werd tussen gerapporteerde leerervaringen van deelnemers en de eigenheid van de groep mede-deelnemers (bijvoorbeeld een groot aandeel meisjes die niet bij beide biologische ouders wonen) waarin ze sporten. Bovendien werden er met betrekking tot de negatieve ervaringen geen interactie-effecten gevonden. Bovenstaande tabel geeft de resultaten van de multilevel-analyses weer, waarin we nagaan of er een

relatie is tussen de groepssamenstelling van een team en de gerapporteerde leerervaringen. En of de groepssamenstellingseffecten steeds op dezelfde manier uitpakken voor te onderscheiden categorieën van deelnemers.

Wat kan nu op basis van de in Tabel 1 weergegeven resultaten worden geconstateerd? Allereerst hebben we verschillende relaties gevonden tussen gerapporteerde leerervaringen van deelnemers en de eigenheid van de groep mede-deelnemers. Bovendien werden er ook verschillende interactie-effecten gevonden met betrekking tot positieve leerervaringen waarnaar in de vragenlijst

gepeild werd. Dit impliceert dat bepaalde leerervaringen in een bepaald type van groepen meer gerapporteerd werden, maar ook dat groepssamenstellingseffecten niet steeds op dezelfde manier uitpakten voor alle deelnemers uit eenzelfde team of groep.

Persoonlijke en sociale vaardigheden

Met betrekking tot de vaardigheden op persoonlijk en sociaal vlak is gebleken dat 8,1% van de variabiliteit in de individuele leerervaringen verklaard wordt door het team waartoe men behoort. De overige variantie (91,9%) ontstaat doordat individuele deelnemers van de teams van elkaar verschillen. Hoewel de verklaarde variantie op groepsniveau relatief klein is, blijkt uit de analyse dat een groter aandeel deelnemers die technisch of beroepsgeïntereerd secundair onderwijs volgen samengaat met meer gerapporteerde leerervaringen. Bovendien rapporteerden deelnemers die niet bij hun beide biologische ouders wonen significant meer leerervaringen op persoonlijk en sociaal vlak wanneer hun team of peergroep bestond uit een hoog percentage 'gelijken'. Voor de meisjes uit intacte gezinnen werd er geen verband gevonden tussen het percentage deelnemers in hun team die niet bij beide biologische ouders wonen en leerervaringen op persoonlijk en sociaal vlak. Dit zou kunnen betekenen dat ze er minder baat bij hebben om met gelijken te sporten en dat het samen sporten met meisjes uit niet-intacte gezinnen niet nadelig is voor hun leerervaringen op persoonlijk en sociaal vlak. De verklaringskracht van het model, bestaande uit de socio-economische en migratieachtergrond van de deelnemers (nationaliteit, opleiding en gezinssamenstelling) uit een team, bedraagt 14,7%. Dit wil zeggen dat 85,3% van de totale variantie mogelijk verklaard kan worden door andere factoren (zoals kenmerken van de begeleiding). De totale variantie bestaat uit de variantie tussen de groepen en de variantie tussen de individuen binnen hun groep.

Cognitieve vaardigheden

Het team waartoe men behoort lijkt het meest relevant voor ontwikkelingservaringen op cognitief vlak, met 14,6% verklaarde variantie op groepsniveau. De overige variabiliteit (85,4%) in de individuele leerervaringen kan verklaard worden doordat individuele deelnemers van de teams van elkaar verschillen. Met betrekking tot de vaardigheden op cognitief vlak blijkt dat een groot aandeel deelnemers die technisch of beroepsgeïntereerd secundair onderwijs volgen en een groot aandeel deelnemers met een migratieachtergrond in een team samengaan met meer gerapporteerde leerervaringen. De verklaringskracht van het model, bestaande uit de socio-economische en migratieachtergrond van de deelnemers (nationaliteit, opleiding en gezinssamenstelling) uit een team, bedraagt 30,3%. Ook met betrekking tot de cognitieve ontwikkelingservaringen kan de overige 69,7% van de totale variantie mogelijk verklaard worden door andere beïnvloedende factoren.

Doelen vooropstellen

Het belang van de groepssamenstelling, op basis van de socio-economische en migratieachtergrond van deelnemers, is het kleinst voor ontwikkelingservaringen met betrekking tot het vooropstellen van doelen. Slechts 5,3% van de totale variantie komt op het conto van het team-/groepsniveau. De overige 94,3% variabiliteit in individuele leerervaringen ontstaat doordat individuele deelnemers van de teams van elkaar verschillen. Voor het vooropstellen van doelen bleek uit het model dat een groter aandeel deelnemers die technisch of beroepsgeïntereerd secundair onderwijs volgen samengaat met meer gerapporteerde leerervaringen. In tegenstelling hiermee bleek dat een groot aandeel meisjes uit niet-intacte gezinnen samengaat met minder gerapporteerde leerervaringen. Voor het vooropstellen van doelen werd er

bovendien een interactie-effect vastgesteld op basis van de gezinssituatie op individueel en groepsniveau. Dit interactie-effect impliceert dat er een positief verband is in de ene groep en een negatief verband in de andere groep. Deelnemers die in een niet-intact gezin leven (die dus niet bij hun beide biologische ouders wonen) rapporteerden significant meer leerervaringen voor het vooropstellen van doelen wanneer hun team of peergroep bestond uit een hoog percentage 'gelijken'. Het tegenovergestelde werd gevonden voor meisjes uit intacte gezinnen. Meisjes uit intacte gezinnen rapporteerden minder leerervaringen wanneer hun team of peergroep bestond uit een hoog percentage 'ongelijken', of met andere woorden meisjes die niet bij hun beide biologische ouders wonen. Sportbegeleiders die werken met een groep meisjes waarvan de meerderheid in niet-intacte gezinnen woont, dienen er dus over te waken dat alle deelnemers evenveel kansen krijgen voor het vooropstellen van doelen. Dit interactie-effect toont aan dat de groepsamenstelling, op basis van gezinssamenstelling, een positieve maar ook negatieve impact kan hebben in functie van de eigen positie van een deelnemer in een groep. De verklaringskracht van het model, bestaande uit de socio-economische en migratieachtergrond van de deelnemers (nationaliteit, opleiding en gezinssamenstelling) uit een team, bedraagt 20,1%. Dit impliceert dat de overige 79,9% van

de totale variantie mogelijk verklaard kan worden door andere factoren.

Initiatief nemen

Voor leerervaringen met betrekking tot het nemen van initiatief blijkt het team waartoe men behoort een geringe impact te hebben. Slechts 5,7% van de variabiliteit in individuele leerervaringen komt op het conto van het team-/groepsniveau. De overige variantie (94,3%) ontstaat doordat individuele deelnemers van de teams van elkaar verschillen. Voor leerervaringen met betrekking tot het nemen van initiatief werd er één interactie-effect gevonden waarbij de gezinssamenstelling een rol speelde. Uit de analyse bleek dat deelnemers die in een niet-intact gezin leven (die dus niet bij hun beide biologische ouders wonen) significant meer leerervaringen rapporteerden met betrekking tot initiatief wanneer hun team of peergroep bestond uit een hoog percentage 'gelijken'. Voor meisjes uit intacte gezinnen bleek een hoog percentage meisjes uit niet-intacte gezinnen niet nadelig te zijn. Dit zou kunnen betekenen dat meisjes uit intacte gezinnen er minder baat bij hebben om met gelijken te sporten en dat het samen sporten met meisjes uit niet-intacte gezinnen geen impact heeft op leerervaringen met betrekking tot het nemen van initiatief. De verklaringskracht van het model, bestaande uit de socio-economische en migratieachtergrond van de deelnemers (nationaliteit, opleiding en gezinssamenstelling) uit een team, bedraagt 11,5%. Dus kan de overige 88,5% van de totale variantie mogelijk verklaard worden door andere factoren.

Diversiteit in sportcontexten loont

De resultaten suggereren dat deelnemers (zowel kansarme als kansrijke!) in sportcontexten waar de groep bestond uit een groot aandeel meisjes die technisch of beroepsgeoriënteerd secundair onderwijs (tso, bso) volgen en meisjes met een et-

nisch diverse achtergrond, vaker bepaalde positieve ontwikkelingservaringen rapporteerden. Deze groepen van meisjes rapporteerden meer ontwikkelingservaringen met betrekking tot persoonlijke en sociale vaardigheden (bijvoorbeeld het geven en aanvaarden van feedback) en cognitieve vaardigheden (zoals creatiever zijn of beter leren werken met de computer en/of het internet), maar ook het vooropstellen van doelen (bijvoorbeeld manieren vinden om eigen doelen te bereiken). Dit is een eerste relevante en belangrijke bevinding en wel om de volgende reden: ze toont aan dat doelgroepsspecifieke sportinitiatieven die hoofdzakelijk een bepaalde groep meisjes/vrouwen bereiken (bijvoorbeeld naar secundair opleidingsniveau of migratieachtergrond) kansrijke contexten bieden in termen van positieve sociale en psychologische uitkomsten.

Ten tweede tonen de resultaten van dit onderzoek aan dat de groepssamenstelling in sportinitiatieven niet per definitie voor alle deelnemers altijd leidt tot een even kansrijke leeromgeving. Dit blijkt uit de significante interactie-effecten met betrekking tot de gezinssituatie van deelnemers op individueel en groepsniveau. Hieruit bleek dat deelnemers (zowel uit intacte als niet-intacte gezinnen!) er baat bij hebben wanneer er ook andere meisjes in de sportclub zitten met een 'gelijkaardig profiel'. In tegenstelling tot het verband tussen het aandeel meisjes die technisch of beroepsgeoriënteerd onderwijs volgen of een migratieachtergrond hebben in een team/groep, bleek een groot aandeel meisjes uit niet-intacte gezinnen bij meisjes uit intacte gezinnen te leiden tot minder leerervaringen met betrekking tot het vooropstellen van doelen. Deze bevinding kan een aandachtspunt zijn voor de begeleiders van dat soort groepen. Het is dus bij een dergelijke groepssamenstelling van belang dat de begeleider erover waakt dat alle deelnemers voldoende

geprikkeld worden om doelen voorop te stellen. De resultaten gelinkt aan de gezinssamenstelling tonen het belang aan van het streven naar een diverse groepssamenstelling, aangezien dit zowel meisjes uit niet-intacte gezinnen als meisjes uit intacte gezinnen ten goede komt. Dit wil niet zeggen dat elke sportclub een afspiegeling van de samenleving moet zijn, aangezien dit in tegenspraak zou zijn met wat we reeds schreven over het belang van doelgroepsspecifieke 'exclusieve' sportinitiatieven.

Het goede nieuws is dat de relaties tussen groepssamenstelling en leerervaringen altijd positief waren (met uitzondering van de impact van de familiale situatie op het vooropstellen van doelen bij diegenen uit een intact gezin). Dit impliceert dat het samenbrengen van meisjes met een diverse socio-economische en migratieachtergrond geen belemmering vormt voor een kansrijke leeromgeving. Wat impliceert dat elke sportclub best ook werk maakt van een duidelijke en neergeschreven visie met betrekking tot het aantrekken en behouden van meisjes, vrouwen en gezinnen uit minder kansrijke milieus. Op welke wijze een sportclub hiervan werk kan maken, werd reeds beschreven in het onderzoek 'Wij Sporten Mee: Verkennend Onderzoek naar de Rol van Sportclubs in het Leven van Maatschappelijk Kwetsbare Jongeren'.

Hoe nu verder?

Verder onderzoek moet duidelijk maken waarom meisjes juist bepaalde positieve ervaringen aangaven en welke betekenis ze aan hun sportparticipatie geven. Een nog te onderzoeken hypothese zou kunnen zijn dat meisjes zichzelf meer herkennen in een sportaanbod wanneer er meer meisjes zijn waarmee ze zich kunnen identificeren. Wat de integratie in de groep ten goede komt. Een goede integratie in de groep en zich goed voelen in de groep zijn noodzakelijke voorwaarden om positieve leerervaringen te

bewerkstelligen op het sportieve, maar ook op het psychosociale niveau.

Deze studie onderschrijft het belang van het meer en meer in rekening nemen van contextuele factoren wanneer sport gehanteerd wordt als middel om positieve psychosociale uitkomsten te bewerkstelligen. Ook tonen de resultaten aan dat het relevant is om als samenleving te investeren in doelgroep-specifieke sportinitiatieven.

Over de auteurs

Hebe Schailée is als wetenschappelijk medewerker verbonden aan de onderzoeksgroep Sport & Society van de Vrije Universiteit Brussel. Haar onderzoeksinteresse gaat onder meer uit naar de mate waarin sportverenigingen en sportprogramma's voor jongeren in maatschappelijke kwetsbare situaties kunnen bijdragen tot positieve ontwikkelingsuitkomsten (positive youth development). Haar werk focust voornamelijk op meisjes en vrouwen.

Marc Theeboom is als gewoon hoogleraar verbonden aan de vakgroep Sportbeleid en Management van de faculteit Lichamelijke Opvoeding en Kinesitherapie (LK) van de Vrije Universiteit Brussel (VUB). Hij is voorzitter van de vakgroep en zijn onderzoeksinteresse gaat onder meer uit naar sport-plusprogramma's waarin sport wordt gebruikt als middel voor de persoonlijke en sociale ontwikkeling van specifieke maatschappelijk kwetsbare groepen.

Jelle van Cauwenberg is doctoraatsstudent aan de vakgroepen Maatschappelijke Gezondheidskunde (UGent) en Humane Biometrie en Biomechanica (VUB). In zijn onderzoek focust Jelle voornamelijk op de omgevingsdeterminanten van fysieke activiteit bij oudere volwassenen. Daarnaast is hij betrokken bij projecten omtrent actief transport bij volwassenen en kinderen, sedentair gedrag en sportparticipatie bij maatschappelijk kwetsbare adolescenten.

Rein Haudenhuyse is als post-doctoraal onderzoeker verbonden aan de onderzoeksgroep Sport & Society van de Vrije Universiteit Brussel. Zijn werk focust op de impact van sport op het individuele, groeps- en maatschappelijke niveau. En dit met specifieke aandacht voor mensen in precare en maatschappelijk kwetsbare situaties.